Naslov članka/Article:

PRENOVA KOT VSEŽIVLJENJSKI PROCES NAŠEGA OSEBNOSTNEGA IN PROFESIONALNEGA RAZVOJA TER PEDAGOŠKEGA POSLANSTVA

Reform as a Lifelong Process of Our Personal and Professional Development and Pedagogical Mission

Avtor/Author:

Dr. Alenka Polak

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Vzgoja in izobraževanje št. 4-5/2025, letnik 56
ISSN 0350 -5065
Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2025

Spletna stran revije:
https://www.zrss.si/strokovne-revije/vzgoja-in-izobrazevanje/

Dr. Alenka Polak
Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

PRENOVA KOT VSEŽIVLJENJSKI PROCES NAŠEGA OSEBNOSTNEGA IN PROFESIONALNEGA RAZVOJA TER PEDAGOŠKEGA POSLANSTVA

Reform as a Lifelong Process of Our Personal and Professional Development and Pedagogical Mission

https://doi.org/10.59132/viz/2025/4-5/78-79

Ko sem kar nekaj desetletij nazaj kot začetnica pripravnica vstopala v tretji razred v vlogi razredne učiteljice, se nisem zavedala, da je šola tako intenziven in interaktiven fizični, socialni in čustveni prostor in da mi bodo delovna leta tako hitro minevala. Zaposleni v vzgoji in izobraževanju imamo poseben letni koledar, na katerega se telesno in psihološko prilagodimo; od konca avgusta do začetka julija »hlastamo« za zrakom in se tolažimo, da bomo »kmalu« uspeli umiriti svoj delovni in z njim tudi življenjski tempo. Imam to srečo, da sem svoje poslanstvo že skoraj polno delovno dobo »živela« v razredu kot posebni socialni skupini. Najprej je bil to osnovnošolski razred, nato so bili srednješolski, zadnjih 33 let univerzitetni »razredi«. **Vstopiti v razred mi še vedno pomeni največji interaktivni izziv v življenju.**

In ko vsako jesen ponovno vstopam v življenja mladih ljudi, se tisti prvi trenutek v meni porajajo vedno ista vprašanja, pa najsi bodo pred menoj desetletniki, srednješolci, študenti ali odrasli ljudje: Kako pritegniti pozornost, motivirati za učenje, pojasniti cilje aktivnosti ali predmeta, vdahniti zaupanje v smiselnost zastavljenih učnih vsebin, nalog, procesov? Kako ljudi v različnih obdobjih življenja prepričati, da se je vredno učiti, da se je vredno učiti, kako poučevati druge, in tako prispevati, da bo ta krog učenja sklenjen in da bomo vsi lahko živeli izpolnjujoče življenje in aktivno prispevali k razvoju naše družbe. Za kakšnega od bralcev zapisano preveč poetično in presplošno, vendar je iskreno. Izhajajoč iz lastnih in tujih pedagoških izkušenj ter številnih raziskav, lahko v zadnjem obdobju svojega delovnega življenja sklenem, da **je v bistvu najpomembnejši cilj vsakega učitelja »vstopiti« v srce, dušo in um drugega človeka ter v njem vzbuditi prave motive, da bo postal aktivni udeleženec in sousmerjevalec lastnega procesa učenja**. Da mogoče postane učitelj in bo krog učenja »poganjal« pri drugih. Da postane neke vrste »perpetuum mobile« – nenehno v kritičnem avtoreflektiranju: *kaj in kako bom delal, kaj in kako trenutno delam, kaj in kako sem delal, kaj in kako bi lahko izboljšal, zakaj bi izboljšal*. Metapogled na lastno učenje in poučevanje drugih je v bistvu »nikoli dokončana zgodba«, v kateri se je nesmiselno spraševati, kaj je bilo prej, kokoš ali jajce, saj je bolj pomembno zavedanje, kako podpreti (hraniti, negovati) kokoš, da znese dobra in zdrava jajca. Kaj ima metafora s kokošjo in jajcem s prenovo sistema vzgoje in izobraževanja, s prenovo programov, učnih načrtov? Veliko! Namesto da bi se spraševali, kdo je kriv za razmere v slovenskem šolstvu, npr. da se učiteljem zmanjšuje avtoriteta, da ne znajo uveljavljati svoje avtonomije, da so učenci premalo motivirani za učenje, da je veliko vrstniškega nasilja idr., moramo kritično sprejeti dejstvo, da **se generacije učencev, njihovih staršev in učiteljev ZELO SPREMINJAJO**. Slednje je najbolj opazno na osebnostnem področju, na področju vrednot, delovnih in učnih navad ter odnosa do sebe in drugih ljudi. Spremembe prehitevajo naše kritično zaznavanje in ozaveščanje, kaj šele naše odzivanje nanje. Če smo pred desetletji vztrajno vabili starše k aktivnejšemu sodelovanju s šolo in so bila predavanja za starše slabše obiskana, je zdaj interes staršev, da v vsem »zelo suvereno« urejajo šolske in učne probleme (ter celo ocene) njihovega otroka. Če smo pred desetletji študente sistematično ozaveščali o pomenu pristnega stika s starši, jih moramo danes opogumljati, da vsi starši niso »problematični«, in jačati njihov pedagoški optimizem za delo v praksi. Če smo v preteklih desetletjih študentom suvereno predpisovali strokovno literaturo za določen izpit in se zanašali, da bodo osnovne vire preštudirali vsaj zaradi strahu pred lastnim neuspehom, se zdaj soočamo s primeri, ko študij strokovne literature ignorirajo, nam očitajo, da za opravljen izpit niso dovolj le njihovi (ali tuji) zapiski in namesto svojih »sivih celic« uporabljajo orodja umetne inteligence. Živimo torej v svetu, ki ga preplavljata načelo iskanja bližnjic in sistematična ter strateška uporaba takšnih strategij, ki jim omogočajo priti do cilja kar najhitreje, čim bolj enostavno in s čim

manj vloženega truda. Svet preplavlja univerzalna težnja »*Vse le z dotikom na zaslon in le na način, kot jaz hočem in želim*!

Študentom prvega letnika po navadi vsak začetek študijskega leta pri pedagoški psihologiji, ki jo poučujem, citiram angleški rek »Don't smile before Christmas!«, *kar v slovenskem jeziku pomeni »Ne zasmej se pred božičem«*. Rek naj bi bil namenjen učiteljem začetnikom in pojasnjuje (strokovno popolnoma nekorektno kvazinačelo poučevanja!), da kot učitelj ne smeš biti z učenci preveč prijazen, ker to izkoristijo v smeri zmanjšanja tvoje avtoritete. Teoretične predpostavke in empirične ugotovitve pa dokazujejo ravno nasprotno – **odnos med učiteljem in učencem/dijakom/študentom je vedno najpomembnejši motivacijski dejavnik učenčevega učenja in prizadevanja**. Z odnosom, ki temelji na aktivnem poslušanju, spoštovanju, razumevanju, pojasnjevanju, utemeljevanju, dajanju objektivnih povratnih informacij, spodbujanju, opogumljanju, tolaženju, opozarjanju … (lahko bi naštela še mnogo drugih izrazov, ki opisujejo proces izgrajevanja konstruktivnih medosebnih odnosov), lahko vzpostavljamo, oblikujemo, vzdržujemo, spreminjamo odnose oz. vzgajamo in izobražujemo DRUG DRUGEGA! **Proces poučevanja ni odvisen od (tako ali drugače) zapisanih ciljev in učnih dosežkov, ampak predvsem od naše zmožnosti in pripravljenosti, da kot učitelji učencem dokažemo, da nam je zanje mar in da verjamemo, da bodo zmogli.** Slednje pa je najtežje dokazati tistim učencem, ki iz različnih razlogov ne zaupajo sami sebi, oz. tistim, ki so prevzeli (avto) destruktivne navade in podlegli naučeni nemoči.

Vsa leta svojega pedagoškega delovanja sem bila intenzivno vpeta v različne procese in projekte prenavljanja znotraj slovenskega izobraževalnega sistema, pravzaprav bi se težko spomnila kakega leta, ko ni potekala taka ali drugačna prenova. Vedno sem bila nad prenovljenimi vsebinami, programi, šolskimi/študijskimi predmeti, načinom in organizacijo študija idr. osebno navdušena. Pa ne le zato, ker sem kot vključena spremljala proces prenavljanja, ampak predvsem zato, ker sem v svojem pedagoškem poslanstvu trdno prepričana, da je v naravi učeče se družbe in vseh, ki v prenovi sodelujemo, naše strokovno prizadevanje naravnano k izboljšavam v smeri vedno večje skrbi za dobrobit vseh sodelujočih v procesu vzgoje in izobraževanja, tako učencev, staršev in učiteljev. Slednje sem že od zgodnjih 90-ih let prepoznavala v konstruktivističnem pristopu poučevanja zgodnjega naravoslovja, ki ga je v okviru projekta Tempus vodil dr. Janez Ferbar, v uvajanju opisnega ocenjevanja, v uvajanju devetletne osnovne šole, v prenovljenem Kurikulumu za vrtce, v konceptu Razširjenega programa OŠ, v prenovljenem Učnem načrtu za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje in drugih prenovljenih učnih načrtih. Šolo sem na celotni vertikali vedno videla kot prostor soustvarjanja spodbudnega učnega okolja, sistematičnega razvijanja interesov, prepoznavanja talentov, samoregulacije in lastne aktivnosti učencev, participacije in ustvarjalnosti učencev ter razvijanja strategij učenja in kritičnega mišljenja. Zato menim, da so spremembe in proces spreminjanja tudi v pedagoškem poklicu (in ne le v vsakdanjem življenju) stalnica in da se vse vedno začne najprej »pri meni osebno«. Ko se za spremembe miselno in čustveno »odpremo« (postanemo dovzetni za nove strokovne argumente, razlage, usmeritve idr.), pogosto ugotovimo, da je največji problem novih (ne le vsebinskih, tudi sistemskih) sprememb v bistvu naša pripravljenost zaupati, da vse te spremembe niso zasnovane le z namenom, da nam življenje otežujejo, ampak zato, da omogočajo, da gre *nekaj na bolje*. Zaupajmo torej, da je **cilj prenavljanja slovenskega šolstva, da bi z njim prispevali k bolj kakovostnemu znanju in razvitejšim kompetencam učencev in učiteljev, k bolj ustvarjalnemu poučevanju učiteljev ter dolgoročno k bolj izpolnjujočemu življenju vseh nas**. Ozavestiti moramo, da so nekateri učenci, njihovi starši in učitelji nekatere, s prenovo uvedene spremembe, živeli, že preden so bile te v prenovljenih dokumentih evidentno zapisane, drugi pa jih kljub vsem jasno zapisnim opredelitvam in utemeljitvam v prenovljenih dokumentih ne bodo nikoli sprejeli in jih upoštevali. To je v vsaki družbi in socialni sredini že evolucijsko pogojeno dejstvo, ki ima izvor v neverjetni moči posameznikovih prepričanj.

Številne v zadnjem času prenovljene vsebine, načela in cilje vedno znova prepoznavam v strokovnih delih in pedagoških prizadevanjih mnogih uglednih strokovnjakov s področja šolstva, ki so soustvarjali različne prenove še v prejšnjem stoletju, od ddr. Barice Marentič Požarnik, dr. Cvete Razdevšek Pučko, dr. Slavka Gabra, dr. Marije Kavkler, dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič do številnih drugih. Pogosto v sodobnih prenovljenih vsebinah in formulacijah prepoznavam ista načela in cilje, ki le malo drugače zapisani, drugače poimenovani. Ob tem zavedanju vedno znova verjamem (ah, moj večni pedagoški optimizem, upam, da ne čisti idealizem!), da je morda zdaj »duh časa« za realizacijo teh sprememb v praksi ugodnejši oz. da do zapisanih sprememb v praksi, tj. pri učencih, njihovih starših in učiteljih, dejansko pride. Žal pa kot na nobenem področju življenja, tudi v šolstvu uspeh ni vnaprej zagotovljen. Spremenljivk, ki vplivajo na proces izvajanja prenove, je preveč, ovir na tej poti pa zagotovo tudi veliko. Pa smo spet pri vprašanju, kaj je bilo prej, kura ali jajce, oz. pri vprašanju, pri kom, s čim in kako prenovo začeti. Svojo kolumno zaključujem s svojim naslovom: ***prenova poteka najprej in predvsem kot vseživljenjski proces našega avtorefleksivnega osebnostnega in profesionalnega razvoja, udejanjanja pedagoškega poslanstva in naše osebne zavezanosti kakovostnemu pedagoškemu delu, šele nato »dobi moč« kot sistemska in formalnopravna ureditev. Naj se vse »lepe besede«, zapisane v prenovljenih dokumentih, vsak dan znova, v vsakem razredu in v stiku z vsakim učencem dejansko uresničujejo!***